

Reamintesc faptul că este încă relativ dificil de explicat cum a fost posibil ca două mari personalități, precum Titu Maiorescu și Mihai Eminescu, să apară în spațiul cultural românesc, la distanță de numai zece ani. În acest sens, întrebându-se dacă întâlnirea lor este întâmplătoare, cercetătorul clujean Liviu Rusu, într-o conferință ținută la Radio București, în ziua de luni 6 octombrie 1975, răspunde: „Nu, o zodie norocoasă i-a adus împreună. Inima și sufletul neamului au fost la mijloc. Ca un făcut, amândoi se formaseră mai întâi la Viena, unul din marile centre ale Europei. Amândoi și-au continuat apoi studiile la Berlin, alt mare centru, absorbând cu nesățiu cuceririle culturii moderne“. Și, mai departe, Liviu Rusu constată că deși aveau temperamente profund deosebite, cele două genii aveau și trăsături fundamentale comune, respectiv „o nestrămutată dragoste de adevăr, cea mai adâncă dragoste de neam și o neclintită străduință spre mai bine. Maiorescu încă de la vârsta de 16 ani reproșă literaturii române lipsa de spirit critic, iar societății românești superficialitatea, lipsa de soliditate. Eminescu stigmatizează și el de la început literatura prezentului făcând apel la pilda predecesorilor și la fel detestă și el societatea vremii căutând exemple de virtuți la strămoși. Dar se mai întâlneau, deși temperamente profund deosebite, în privința unei trăsături care marchează rolul lor providențial în spiritualitatea noastră: criticul dârz avea în același timp o adâncă sensibilitate pentru tot ce este poezie, era un receptor de poezie cum nu s-a mai pomenit la noi; Eminescu la rândul său, cu cea mai adâncă sensibilitate, era creator de poezie cum nu s-a mai pomenit la noi. *Sensibilitatea creatoare* a unuia și *sensibilitatea receptor* a celuilalt se vor întâlni, se vor uni și vor trasa împreună linia evoluției poeziei românești“ („Scrieri despre Titu Maiorescu“, Editura Cartea Românească, București, 1979, pp. 404-405).

La această îndreptățită observație făcută de Liviu Rusu, mai trebuie adăugată și ideea că liantul fundamental, care i-a apropiat pe Maiorescu și Eminescu, pe lângă sensibilitate, a fost vocația lor filosofică de înaltă clasă. Fără o asemenea deschidere și fără o clară viziune eforturile lor nu se puteau conjuga. Așa se explică faptul că, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, alături de poezie, filosofia românească primește un autentic impuls. Cei care în această vreme vor contribui enorm la conștientizarea și conturarea particularităților spirituale ale poporului nostru, au fost Titu Maiorescu și Mihai

Ștefan MUNTEANU

Titu Maiorescu despre creația lui Eminescu (II)

Eminescu. Ei vor fi cei care vor da seama de felul cum avea să se articuleze cultura română modernă, inclusiv în ce privește raporturile, din interiorul acestei culturi, între filozofie și știință (rațiune, pe de o parte, cu precădere Maiorescu), precum și între filozofie și literatură (trăire, lirism), pe de altă parte (cu precădere Eminescu). Aceste două perspective, asigură conținutul culturii noastre, în continuă devenire.

Concret, întâlnirea celor doi cărturari români s-a produs în 1870. Mai întâi indirect. În amintirile sale, Iacob Negruzzi ne edifică: „Pe la sfârșitul lunii februarie sau începutul lunii martie 1870, mă întorceam într-o seară acasă de la o adunare... Aruncând ochii din întâmplare asupra mesei mele de lucru, văzui o scrisoare nedeschisă pe care nu o băgasem în samă. Era adresată «Redactorului *Convorbirilor literare*» și scrisă cu litere mici și fine ca de o mână de femeie. Mi-am zis că trebuie să fie de la una din numeroasele poete tinere din provincie, care voiau să li se tipărească versurile în revista noastră. Deschizând plicul găsii o scrisoare împreună cu o poezie intitulată *Venere și Madona*, amândouă iscălite *M. Eminescu*. Numele Eminescu nu avea aparența a fi real, ci îmi păru împrumutat de vreun autor sfios ce nu vrea să se dea pe față. Deprins cu pacheturi întregi de versuri și proză ce-mi veneau zilnic, mă pusei să citesc cu indiferență *Venere și Madona*, dar de la a treia strofă care începea cu versurile: «Rafael pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,/ Suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri...» interesul mi se deșteaptă și merse crescând până la sfârșit. Foarte impresionat am citit poesia de mai multe ori în șir, iar a doua zi des-de-dimineață m-am dus la Maiorescu cu manuscrisul în mână.

— În sfârșit am dat de un poet, i-am strigat intrând în odaie și arătându-i hârtia.

— Ai primit ceva bun? Răspunse Maiorescu, să vedem!

El luă poezia și o ceti, apoi o ceti și a doua oară și zise:

— Ai dreptate, aici pare a fi un talent adevărat. Cine este acest Eminescu?

— Nu știu, poezia e trimisă din Viena.

— Foarte interesant, zice încă o dată Maiorescu, lasă manuscrisul la mine. Peste câteva

zile, fiind adunarea «Junimii», și Maiorescu cetindu-ne versurile *Venere și Madona* toți și mai ales Pogor au fost încântați de acest poet necunoscut“ („Amintiri din «Junimea», Editura Minerva, București, 1970, pp. 212-213).

S-a vorbit și probabil se va mai vorbi despre „adevăratul debut eminescian“. Cu referire la această chestiune, Șerban Cioculescu relevă, „după aparatul critic al ediției lui Perpessicius, o nedumerire exprimată de Ovid Densusianu în marginea amintirilor lui Negruzzi. Cum a putut acesta să-și exprime atât de tardiv sentimentul unei revelații poetice? Că doar Eminescu publicase mai multe poezii în «Familia», încă din 1866! Obiecția, rostită de un estet, e surprinzătoare. Nici una din poeziile apărute în *Familia* (*De-aș avea, O călătorie-n zori, Din străinătate, La Bucovina, Speranța, Misterele nopții, Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, La Heliade, La o artistă, Amorul unei marmure, Junii corupți și Amicului F. I*) nu vestește un talent excepțional. Diferența de calitate dintre poemele debuturilor eminesciene de la *Familia* și de la *Convorbiri literare* este atât de sensibilă, încât s-a pus problema dacă cele dintâi pot fi retipărite. Maiorescu a rezolvat-o negativ. Morțun le-a strâns cel dintâi în volum (*Versuri și proză*, 1890) dar, până astăzi, editorii nu sunt de acord asupra punerii lor alături de poeziile unanim prețuite, și anume, în frunte, după criteriul cronologic, sau la urmă, după acela al valorii; în sfârșit, alții sunt de părere că aceste bucăți pot prea bine lipsi dintr-o ediție de poezii alese“ („Titu Maiorescu și Eminescu“, în volumul „Prozatori români“, 1977, pp. 250-251).

Poezia *Venere și Madonă* a apărut în revista „Convorbiri literare“, în 15 aprilie 1870. Iar în 22 aprilie, din același an, apare, pentru prima oară, numele lui Eminescu în „Însemnările zilnice“ făcute de Maiorescu. Răspunsul lui Iacob Negruzzi, la prima scrisoare trimisă de Eminescu „Convorbirilor literare“, cea care însoțea poezia *Venere și Madonă*, va fi trimis pe 21 mai 1870. Din conținutul scrisorii rețin: „Eu i-am răspuns, felicitându-l de succesul ce avusese versurile sale la «Junimea», i-am expus părerile societății, observațiile critice ce se făcuse, l-am îndemnat să cultive talentul

său, și am sfârșit cerându-i amănunte despre viața și ocupațiile sale din Viena. La toate acestea Eminescu nici mi-a răspuns, dar peste câțiva timp îmi trimite o a doua poezie intitulată *Epigonii*, care iarăși a făcut mare efect în Societatea noastră din cauza frumuseții versurilor și originalitatea cugețării“ (Iacob Negruzzi, op. cit., pp. 213-214).

Cea de-a doua poezie trimisă de Eminescu la „Convorbiri literare“, *Epigonii*, este publicată, pe prima pagină a revistei, în 15 august 1870. Poezia a fost expediată prin poștă, de la Viena, tot către Iacob Negruzzi, însoțită de o scrisoare, în care Eminescu se explică, intuind părerile junimiștilor referitoare la poemă: „Dacă în *Epigonii* veți vedea laude pentru poezi ca Bolliac, Mureșan, Eliade, acelea nu sunt pentru meritul intern al lucrărilor lor, ci numai pentru că într-adevăr te mișcă acea naivitate sinceră, necunoscută cu care lucrau ei. Noi, cei mai noi, cunoaștem starea noastră, suntem trezi de suflarea secolului, și de aceea avem atâta cauză de-a ne descuragia. Nimic – decât culmile strălucite, nimic – decât conștiința sigură că nu le vom ajunge niciodată. Și să nu fim sceptici?...Ideea fundamentală e comparațiunea dintre lucrarea încrezută și naivă a predecesorilor noștri și lucrarea noastră trezită, dar rece. Prin operele liricilor români tineri se manifestă acel aer bolnav, deși dulce, pe care germanii îl numeau Weltschmerz... Predecesorii noștri credeau în ceea ce scriau, cum Shakespeare credea în fantomele sale; îndată ce scriau, conștiința vede că imaginile nu sunt decât un joc, atunci, după părerea mea, se naște neîncrederea sceptică în propriile sale creațiuni. Comparațiunea din poezia mea cade în defavoarea generației noi, și cred eu-drept“ (E. I. Torouțiu, „Studii și documente literare“, col. I, pp. 311-312). Scrisoarea lui Eminescu era încheiată cu următoarea NB.: „În caz de a-mi răspunde în corespondența redacțiunii, veți binevoi a o face fără loc și nume sub cifra YZ“. Răspunsul redacției, referitor la *Epigonii*, a fost dat în același număr al revistei „Convorbiri literare“ în care a apărut și poezia: „Y. Z. Meritul poetic e incontestabil, chiar când nu ne-am uni cu totul în idei. Mulțumiri sincere“.

În vara anului 1870, Iacob Negruzzi merge la un tratament balnear în Austria și folosește ocazia pentru a-l cunoaște pe Eminescu la Viena. Pentru frumusețea lor, redau amintirile criticului junimist, în legătură cu acest moment: „Ajuns la Viena mă dusei la cafeneaua «Trold din Wollzeile», unde știam că este locul de adunare al studenților români și mă așăzai la o masă deoparte lângă fereastră, de unde, fără a fi băgat în seamă, puteam observa pe toți tinerii ce vorbeau între dânsii românește. Erau mulți adunați în ziua aceea, unii păreau mai inteligenți, alții mai puțin, dar mai toate figurile aveau expresiuni comune, încât îmi zisei că Eminescu nu poate să fie printre dânsii. Deodată se deschide ușa și văd intrând un tânăr slab, palid, cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat în haine negre, vechi și cam roase. Cum l-am văzut am avut convingerea că acesta este Eminescu, și fără un moment de îndoială m-am sculat de pe scaun, am mers spre dânsul, și întinzându-i mâna i-am zis:

— Bună ziua, domnule Eminescu! Tânărul îmi dădu mâna și privindu-mă cu surprindere:

— Nu vă cunosc, răspunse el cu un zâmbet blând.

— Vedeți ce deosebire între noi, eu v-am cunoscut îndată.

— Poate nu sunteți din Viena?

— Nu.

— După cum vorbiți sunteți din Moldova... poate din Iași?

— Chiar de acolo.

— Poate sunteți domnul... Iacob Negruzzi? Zise el cu sfială.

— Chiar el.

— Vedeți că și eu v-am cunoscut.

La auzul numelui meu, lătit între tinerimea studiosă din cauza *Convorbirilor literare*, studenții români din cafenea se grămădiră împrejurul nostru și Eminescu mi-i făcu cunoscuți. Cei mai mulți erau din Transilvania și Ungaria, câțiva din Bucovina“ (Op. cit., pp. 217-218).

În continuarea colaborării la revista „Convorbiri literare“, Eminescu publică în numărul din 15 septembrie 1870 „Notiță asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare la Putna“, apoi la 1-15 noiembrie publică prima lucrare în proză, „Făt-Frumos din lacrimă. Iar la 1 martie 1871 îi apare poezia *Mortua est!*, apreciată de Titu Maiorescu, în studiul „Direcția nouă în poezia și proza română“, ca fiind, după *Venere și Madona* și *Epigonii*, un progres în ce privește precizia limbajului și ușurința versificării.

(va urma)